

Eu îmi trăiesc supărată
 Fără mamă, fără tată.
 Fără frați fără surori
 Gândești c-am picat din nori.
 Nu fi mamă supărată
 Că mă dai înstrăinată.
 Prin cărți și prin sărbători
 Ne-om vedea adeseori
 Ca și eu când mă supăr,
 Cu horile mă stâmpăr.
 Poate de n-aș ști hori,
 Eu de dor aș nebuni
 Dar noroc că știu cânta
 Și-mi astâmpăr inima.

4283

Trenule cu șase roate

Trenule cu șase roate,
 Nu mă-nstrăina departe,
 Că n-am cine să mă cate.
 Tata-i slab, mama nu poate.
 Soră eu nu am nici una,
 Să încerce-a mă căta
 Și nici frate n-am nici unul
 Cui să-i povestesc amarul?
 Străină, străinătate
 Tu îmi ești soră și frate
 De-amu și până la moarte.
 Străină mi-s ca cucu,
 Frate nu am nici unu.
 Străină mi-s ca mierla
 Eu soră n-am nici una.
 Zine-o mică pasăre
 Zice-mi, dragă, surore,
 - De ce ți-e viața așe?
 - Cum bietuță să nu-mi fie,
 Că nimeni nu mă mângâie.
 Cucule, picați-ar dinții
 Mi-ai cântat pe ușa tinzii
 Să mă duc să-mi las părinții.
 Mi-ai cântat afară-n poartă
 Să-mi las mama supărată.
 Să-mi las casa și șura,
 Pe mama și pe tata.
 Fii tu mamă bucuroasă
 Că ți-am făcut larg în casă.
 Și de ți-a fi dor de mine
 Uită-te-n fotografie.
 De ți-a si dor și bănat
 Ieși duminica în sat.

III. STUDII DE ANTROPOLOGIE

PETRU URSACHE

Cadrul social sau Cucul și Lupul

Cucul și lupul sunt simboluri sezoniere în societățile agropăstorești. Fiecare se rânduiește să domine, prin prezență, fie un anotimp bun, frumos și roditor, dorit de toată lumea (cucul), fie unul greu de suportat, urât și împovăraător (lupul). Primăvara cucul este vestitorul mult așteptat. El cântă din pom în pom cu dăruire, iar vietățile de la mic la mare se înveselesc și intră în normalitate, după rânduiala îndătinată de natură și de lume. Iarna este vremea lupului iar cu acesta se instalează o altă ordine, infernală, de frig și îngheț. Un proverb ca "*Acu' nu cântă cucul./Ci urlă lupul*" arată că s-a produs rotația calendarică firească, urmând ca toată suflarea să se adapteze după puțință și împrejurare. Natura este înzestrată cu destulă inteligență și prevedere de sine ca să-și pună la adăpost puterile vitale. Adverbul de timp *acu(m)* îndeplinește rolul de operator, cum se întâmplă adesea în paremiologie, printr-o simplă rotație după cursul vremii: "*Acu' nu urlă lupul./ Ci cântă cucul*". Operatorul își schimbă mereu obiectivul pentru că și existența se află în continuă mișcare, iar bătrânul Cronos cunoaște foarte bine această lege. Pe de altă parte există certitudinea, deci mai mult decât speranța, că după vreme rea vine vreme bună, după domnia lupului urmează primăvara plină de forțe renăscătoare. Cântecul și urlatul, primăvara și iarna, constituie o bi-unitate care alimentează și asigură circuitul existenței în ansamblul ei.

Fără ca ordinea lexicală să fie modificată se pot produce mutații de sens dacă operatorul *acu'* intră în altă "*vreme*", cu înțeles social, nu calendaristic. Dualismul bine/rău funcționează și aici. Vremea lupului echivalează cu înghețul social, cu domniile rele, cu nesocotirea legii, distrugerea armoniei între oameni, reprofilarea organismului social în baza principiului puterii: cine e tare și mare și trebuie să stea în frunte cu orice preț. De aici și imposibilitatea construirii, la noi, a unui organism social normal, cu implicație în toate formele de activitate creatoare la nivel înalt și pentru folosul tuturor. Semnificativ pentru dezbinarea, în interior, este proverbul "*Schimbarea domnilor./ Bucuria nebunilor*". Un apusean nu ar înțelege din două motive un asemenea text. În primul rând, de ce să nu se schimbe domniile, conducătorii, șefii de state, la anumite intervale de timp și după regulile general acceptate ale democrației? Schimbarea este o condiție a progresului. Răspunsul nu poate fi și el incredibil. De aceea să vedem cum ar replica **nebulul**, ca fiind implicat direct. În accepțiunea românească, **nebul** nu înseamnă numai ne-bun, adică opus bunului, ci și acel ins care face parte dintr-o familie aparte de înțelepți și are darul de a spune adevăruri fără drept de replică. Râsul nebulului nu este totdeauna o expresie a comicului, cum aflăm din cărți, ci semn al disperării. Se râde și în situații extreme iar nebulul știe de ce: orice schimbare de domnie, la noi, nu aduce o noutate, doar în rău. La români nu există obiceiul ca noul "*ales*", adică trimis de "*colo*" sau de "*colo*", să vină în fața națiunii cu un program de

Nu după fiecare noapte vin zorile.

ameliorare, pe care să-l urmărească punct cu punct până la capăt și, pe deasupra, să fie în beneficiul tuturor. Dacă se anunță o candidatură nouă, individul, pînă atunci, de regulă, necunoscut, se înconjoară de o echipă preferată și joacă ciroul schimbării, dar în fondul general al problemei nu se întîmplă nimic. Nebunul rîde iar marea comunitate privește neputincioasă. În epoca satului tradițional, a cucului, lumea continuă să se conducă după datină și după obiceiurile juridice ale obștei moștenite din moși strămoși. Societatea românească mai nouă și “ne-tradițională” era clar divizată. Pe de o parte un grup restrîns și profitor urcat cu ajutoare din afară la conducere, pe de alta, marea majoritate sătească neparticipantă. Această situație anormală a fost calificată drept “boicot al istoriei”. Și astăzi satul este ținut în umbră, adică jumătate din populația țării nu apare nicăieri, în legi protecționiste, în programe mass-media, în planuri școlare etc. Niciodată prăpastia dintre sat și oraș nu a fost mai adîncită. Nu trebuie să se creadă că schimbarea nu se dorește, că omul din spațiul tradiției (autentice) perseverează în forme învechite. Ar fi prea grav dacă s-ar ajunge atât de departe. Din fericire, situația de pe teren arată fața adevărată a lucrurilor: “*Anotimpul-i așa, că vine o dată cu vremea care nu stă pe loc; vremea se schimbă, da se schimbă și anotimpul. Dumnezeu o rînduit lumea să se prefacă mereu; o putere nevăzută împinge mugurele să dea frunză și mugurele să se coacă. Fiecare anotimp are fața lui și puterea lui*”. Este părerea unui țăran consemnată la mijlocul secolului trecut de către etnologul Ernest Bernea. Altul i se asociază: “*Calendarul-i așa, să fie lucrul cu rost, că nu poți merge la întîmplare. Calendarul e rînduiala vremii, să știi când să faci un lucru. Fără calendar, unul ar face într-un fel, altul în altfel. Calendarul are zile de tot felul, de nu seamănă una cu alta. Nu poți face marți ce faci duminică și nici în aprilie ce faci în septembrie*”. Acestea nu sunt simple afirmații izolate și spontane. Ele fac parte dintr-un sistem de gândire constituit temeinic în baza unei experiențe îndelung acumulate și transpuse în forme esențiale de comportament, și cu aplicație în diferite domenii ale existenței. Omul s-a convins că nimic nu se face la întîmplare, în natură, în viața de familie ca și în societate, ci după rînduială bine așezată și în scopuri mai înalte. Schimbarea se observă peste tot, căci lucrurile și lumea nu stau încremenite. Dar ce fel de schimbare ar fi aceea care nu aduce nimic nou în bine? În asemenea situație nu se poate replica decât: “*Schimbarea domnilor,/ Bucuria nebunilor*”. Nu se mai poate spera nici măcar în rotația aceea mecanică a lui **acu**. Adverbul a înțepenit și nu se mai aude decât o voce: “*Acu’ urlă lupul!*...”. Neparticiparea nu înseamnă “boicot”, ci orgoliu. Anonimul carpatic preferă să se retragă în cuvânt și în cultură decât să pună mîna pe bătă ori să aducă laudă puterii. Este o mare deosebire de demnitate umană între el și confratele său din mediul orășnesc, de mai tîrziu, trecut prin școli, gata oricînd să intre în slujba puterii pentru un blid de linte.

Analiza organismului social pe terenul paremiologiei continuă sever și cu luciditate sub semnul aceluiași două sentințe pomenite pînă aici. Lor li se adaugă formula consacrată: “*A se strînge ca lupii la hoit*”. Ce înseamnă aceasta decât a se aduna pentru jaf și profit? Și cine sunt aceștia? Domnii! Conducătorii! Cei care fac legile și împart “dreptatea”.

Prinde focu’ cu mîna.

Uită-te la fete bine
Ș-apoi te gînde la mine.

4284

Am fost, mamă, ș-am văzut,
Locul unde am șezut.
Acolo-i locul tinos,
Acolo-i locul cu piatră,
Nu mi-a fi cum mi-a fost fată.
Acolo-i locul cu spini,
Rău îi maică prin străini.
Cu străinu-i greu un ceas,
D-apoi eu cât am de tras.
În străini îi greu o noapte
D-apoi eu pînă la moarte.
Cu străinu-i greu o zi,
D-apoi eu cât oi trăi.

4285

Foaie verde, foaie rea

Foaie verde, foaie rea
Rău mă doare inima
Că-s străin ca pasărea.
Dar pasărea nu-i străină,
Că ea cântă și s-adună.
Dar eu n-am nici ce cina,
Nici unde mă alina.
Străin sunt între străini
Ca și-o floare între spini
Bate vîntul și-o clătește
Floarea de spini se lovește.
Ea se lovește de spini,
Eu mă lovesc de străini.
Străin sunt, străin mă cheamă
Străin sunt de bună seamă.
Străin sunt, străin îmi zice
Străin sunt pe unde m-oi duce.
Străin sunt ca pui de cuc
N-am milă pe unde mă duc.

4286

Foaie verde de pelin

Foaie verde de pelin
Vai, de copilul străin
Cînd muncește la stăpîn
Că slujește cu dreptate
Și ia bani pe jumătate

Și mâncare-a treia parte
Și bătaie câtă poate.
Trăsnit-ar străinătate
Că străinu-i tot străin
De li-i purta tot în sân
Tot nu-i faci voia deplin.

**Colecția IOAN
CHIOREANU OAȘ**

4287

Nu-i vedere, nu-i și nu-i
Numa-n vârful dâmbului
La Măria lui Văsâi
Nu-i vedere nicări
Parc-o murit oamenii

4288

Călineștiu-i mare sat
Drăguță nu mi-am aflat
Dar Prilogu-i mititel
Multă dragoste-i în el

4289

Măi mândră, ce-a fi de noi
Io cu două, tu cu doi
Cine te-o făcut Mării
Mă-ta cu sluga popii
Cine te-o făcut, hăi lele
Cel de la Borcut, cu stele

4290

De-oi trăi și n-oi muri
Să văd mândra ce-a iubi
De-a iubi unu ca mine
Șohan nu i-a fi rușine

Ei între ei se înțeleg de minune întrucât îi unesc aceleași interese.

Partidele se fac, se desfac, dar afacerile continuă, ceea ce se traduce în limbajul malițios și figurat al paremiologiei prin sentința: *“Corb la corb nu-și scoate ochii”*. Modelul animalier, cel arhicunoscut prin rapacitate, este invocat totdeauna pentru a-i indica pe cei căzuți în patima răului. Iată, se confirmă una dintre observațiile cărturarilor de altă dată, pe alocuri entuziaste, cum că anonimul are pregătită câte o vorbă de duh pentru orice situație de viață. Dar vorba, cum se observă, este de duh și mai ales de năduh. Se cunosc seturi de formule paremiologice, distincte în tematica lor, care ar putea constitui repere teoretice pentru micromonografierea problemei în detaliu. Dispuse în ordine hermeneutică ies în evidență momentele importante din istoria temei în mișcare dialectică și sub tensiune dramatică. Se poate spune că anonimul a întreprins adevărate studii de sociologie, de morală, de estetică, de agrotehnică, de astrologie, despre viață, despre moarte, muncă, petrecere, despre tot ceea ce a intrat în orizontul existenței sale. Un reper în spiritul celor afirmate îl poate constitui sentința: *“Vai, când ajunge coada cap!”*; dublată de următoarea: *“De atunci e rău în lume, de când a ajuns coada cap”*. Ele circulă separat. Prima are sens moral: a ajuns prostul în frunte, sau a trecut minciuna înaintea adevărului. Citite împreună cele două sentințe întăresc ideea morală prin evocarea răului cuprinsă în ultima. Totodată angajează și un sens social dat fiind obiectul vizat; se presupune că este vorba de conducători, domni, *“aleși”*. Aceștia par să se fi ivit din necunoscut, de la marginea societății, de la *“coadă”*, ființe cu totul nepotrivite pentru pozițiile înalte la care au ajuns. Aici intră în rol proverbul: *“Când cei de jos greșesc este nădejde de tămăduire, iar când cei mai de sus, nici o nădejde nu mai este”*. Coada transformată în cap arată grotesc și cu urmări grave la toate nivelele de existență. Anonimul a persistat asupra acestei idei pentru a menține mereu în actualitate prima parte a sentinței *“Acu’ e vremea când urlă lupul,/ Nu când cîntă cucul”*. Așadar: *“Pilda rea o dă oamenii mari”*, *“Pilda rea strică obiceiurile bune”*, *“Peștele de la cap se-mpute”*, *“O vacă rîioasă strică toată cireada”*. Iată rezultatul schimbării nedorite. Lipsită de potență, coada devenită cap nu se ridică la înălțimea de model, adică nu se dovedește a fi creatoare în sistemul vieții socio-umane, așa cum s-ar cuveni în condițiile normalității; nu poate fi elaborată o lege dreaptă, necesară și oportună pentru a fi urmată de mulțimea interesată. Dacă pilda este rea, deci cu posibilitatea de răspîndire la toate nivelele, situația se arată cu atât mai agravată pentru cei de sus. Aceștia, *“lupii”* poartă răspunderea răului, cum rezultă din acuzatorul mental folcloric. Se poate ca domni să se comporte necorespunzător din nepricepere sau din rea voință, ceea ce se întâmplă prea adesea în ultima vreme, altfel spus, în opoziție cu interesele generale. În acest punct al evoluției înțelesului din sentința *“Acu’ e vremea când urlă lupul,/ (Nu când cîntă cucul)”*, anonimul pune sub acuzare modul deficitar și în spirit mafiot al domnilor de a elabora legi și de a împărți dreptate. Principalul cap de acuzare este că legile sunt dictate de interesele puterii: *“Legea e cum o fac domnii”*, (*“Dreptatea-i cum o fac domnii”*), *“Unde este puterea acolo-i și dreptatea”*, *“Legea înainte, șireții după ea”*, *“Cel mai tare/ E și mai mare”*. Ținta, ca să nu

Moare baba, pagubă-n ciuperci.

spun cauza, a fost bine aleasă de observatorul atent din mediul tradiției: **legea** și apoi dreptatea care se face sau nu prin aplicarea juridicului. Căci există **o parte** a dreptului, din sfera mare a acestei categorii care iese la iveală în lumina legii. La fel se poate gândi și despre adevăr. Și adevărul și dreptul (dreptatea) au deschidere spre social, adică o latură pragmatică, în vreme ce frumosului, din aceeași familie axiologică îi revine rolul de a reglementa fenomenele de contemplație estetică. Legea, dacă există și este corect aplicată, în spiritul în care a fost elaborată are capacitatea de a-i uni pe cetățeni sau de a-i dispersa. Legea juridică decide în plan social sfera binelui și sfera răului. Depinde în ce întindere se află una în raport cu cealaltă. Dar pentru că domni decid legea, sub toate aspectele ei, anonimul a avut prilejul, fără să dorească, să observe unele deficiențe pe care să le consemneze astfel: *“De-atunci se-nmulțesc lotrii, de când se-nmulțesc legile”*; *“Hoții nu sunt azi prin păduri, sunt prin cântălării”*; *“Tâlharul cel mic se spânzură și cel mare scapă”*. Trebuie să-i dăm crezare anonimului și să-l aprobăm pentru vorba disperată pe care o rostește după asemenea observații: *“Bună țară, rea tocmeală”*. Nu țara este de vină, cum auzi pe unii pomenind de rău România, limba, cultura, ci, vorba lui Eminescu: *“...cei ce te-au vândut”*. Așadar tocmeala rea reclamă de zor paremiologia, care vine de la coada-cap și împânzește orașele cu tâlhari. Nu se cere nimic extraordinar și neomenesc decât să se respecte legea, ordinea. Altfel rămâne o fereastră a tuturor vânturilor, dacă se lasă deschisă, cum a fost nemaipomenita aventură românească din acel decembrie 1989. Vremea idilică, pe când se fura doar un ou, boul fiind amânat pe anul viitor, s-a dus de mult. Pare de pe timpurile lui *“a fost odată”*, pe când cânta cucul. Dacă dispăruse rușinea, mai exista frica, voința de a pedepsi pe făptaș:

De te-or prinde	Bine-i mînca,”
Rău te-or bate;	Cerșetorii se miluiesc
De-i scăpa,	Iar hoții se pedepsesc“

Acu coada a ajuns cap și hoțul a crescut, a devenit tâlhar, adică *“mare”* și *“tare”* prin *“cântălării”*. O lume pe dos. Fiind responsabil de legi își poate permite să joace partitura cum îi convine: *“Tâlharul cu un păcat, păgubașul cu zece”*. *“Tâlharul neprins, negustor cinstit”*; *“Tâlharul cel mic se spânzură și cel mare scapă”*; *“Dacă n-ar fi hoții, n-ar fi pușcării”*. Perfect. Astăzi pușcăriile au devenit camere ultraluxoase pentru *“oaspeți”*. Și iată, așa se confirmă sentința pomenită, *“Legea-i cum o fac domnii”*. După cum se vede, formulele paremiologice, deși își schimbă adesea chipul după împrejurări, se dovedesc a fi unitare și coerente în înfățișarea unui anume aspect al realității. Ceea ce le face invincibile este exactitatea relatărilor, nu în surprinderea accidentelor, ci a stărilor esențiale și simbolice cu bătaie lungă. Ceea ce se arată simptomatic astăzi se poate recunoaște fără dificultate și mâine, ca și cum timpul ar sta pe loc. De aici decurge actualitatea eternă a proverbelor, sentințelor, maximelor.

Nu i-a scăpat paremiologiei nici comedia formării actorilor sociali: cum a devenit coada cap. În această privință, farsa erorilor își mută mereu scena ca să se arate că răul odată instaurat sus are putere de contaminare până la capătul celălalt. Imaginea saltului la putere aparține

De-a iubi unu mai hâd
Nu o rabde pe pământ

4291

Du-te, dor, cu dorurile
Unde-i mândra cu oile
Și spune-i că o iubesc
Și pe su pământ muncesc
Și dac-a veni toamna
Și s-a coborî turma
De nevastă o-i lua

4292

Zis-o mama cătră mine
Să nu dau gura la nime
Dracu să poate răbda
Când mă strânge Gheorghica

4293

Mândră-ai fost la mă-ta fată
Mândră ești și măritată

4294

Cine-o făcut pe Mărie
Mai bine făcea o mie
Să-mi facă una și mie

4295

Foaie verde de trifoi
Hai, mândră, până la noi
Că ți-oi da gura-napoi
Măine-alaltă pot să mor
Nu vreau să-ți rămân dator

4296

De la Alexa Gavril Băle

Când să știrbă securea te duci cu ea la coaci.

Lasă-te, mândră, la rele
Că-i muri și ți-or fi grele

Curvă-ai fost la mă-ta fată
Curvă ești și măritată

4297

Desfă, mândră, ce-ai făcut
De nu, nu trăiești mai mult
Nu ți-am făcut, mândrior
Nu ți-am făcut ca să mori
Ce ți-am făcut să te-nsoiri
Eu ți-am făcut mândruț ție
Ca să mă iei de soție

4298

Mândra cea de astă vară
Poartă miere cu trei cară
Și gura i-i tăt amară
Dar mândruța cea de-amu
Nu poartă nici cu unu
Gura-i-i ca faguru

4299

De-aș trăi ca piatra-n munte
N-aș lua fată din curte
Ci aș lua din casă proastă
Numai să fie frumoasă

4300

Pe Ionu Chiorencii
Să fiu fată, l-aș iubi
Dar nevastă nu l-oi și
Nu-i ca Ion Ceteraș
Să ne zacă pe fâgaș

4301

Oșenia nu o lăs
De m-or țâne cu ovăs
Oșenia-i mândră fată
Să o iubim toți odată
Cu plugu, nu cu lopată

4302

Mândra mé-i ca laptele
Io mă-ntore cu spatele
Și mă uit la altele
Mă uit la cea mai brunetă
Mă iubește, mă respectă
Spune-mi mândră ce-ai făcut

fantasticului: “*Adormi buștean (duman) / Și te trezești mare ban*”,
“*Aseară mă culcai bolocan / Și azi, iată-mă, mare han*”.

Cuvintele **buștean** și **bolocan** sunt prin ele însele aducătoare de imaginar negativ. Dar ca să nu fie nici o îndoială în privința calității morale a celor vizați anonimul alternează **bolocan** cu **duman**, cu bou. Ne aflăm în plin onirism. Într-adevăr, somnul naște monștri: s-a culcat omul liniștit, știindu-se la locul lui, obosit poate de muncă, poate de prostie și a visat că a ajuns domn, han, căpitan, “*mare*” în orice caz. Întrebarea se pune: trezirea e reală? Cele două sentințe amintesc de alta în care narcoticul buclucaș îl constituie beția:

“Vinul face pe săraci bogăți, Pe ologi cu picioare
Pe ciungi cu mâini, Și pe orbi cu ochi”.

Evident omul nu ia în răspăr infirmitățile, ci starea de decădere a bețivului stăpânit de halucinații bahice. Nu se râde de orb sau de olog, de defecte fizice, întrucât acestea intră în altă ordine a realului, și suntem sfătuiți să păstrăm măsura:

“Să nu râzi de oameni sluți, Ci când vezi acești calici,
De orbi, de șchiopi și de muți; <<Doamne ferește>> să zici”.

Se va spune că omul este egoist: dacă îi vine în minte acel “*Doamne ferește*” înseamnă că se gândește să nu cadă năpasta și asupra lui. Așa stau lucrurile, dar privindu-l cu sensibilitate pe nenorocit, tot înseamnă un pas spre umanitate și înțelegerea lui “*celălalt*”.

Numai păcatele morale își au motivarea în paremiologie. Dar din “*Aseară mă culcai bolocan / Și azi, iată-mă, mare han*” ori “*Azi Stan, Mâine căpitan*” rezultă că prostul nu are astâmpăr. El se dă în spectacol, laudându-se, spre paguba altora de data aceasta, ceea ce determină paremiologia să revină mustrător cu și mai mare putere. Dorința prostului de a se așeza în frunte (“*A fi îmbrăcat domn / Și nu a avea minte de om*”), ține de instincte primare, parazitare, de nivel zoo, și de comportamente dereglate în ceea ce îl privește direct pe om. Dar pentru a-și păstra locul, obținut pe nemeritate, prostia devine agresivă și dăunătoare, în așa fel încât răul se face simțit de către întregul organism social: “*Azi mlădiță de tufan, / Mîine coadă de ciocan*”. Coadă a ajuns o forță de temut. Deocamdată, potrivit sentinței anterioare, răul prostiei se menține la un înțeles abstract și general, ca să poată omologa toate cazurile particulare care își corespund ca sens, pe o întindere mai mare de timp. Alteori, microtextul își permite nominalizarea rolurilor: “*S-a ales și el primar, / A umplut satul de-amar*”. Corpus-ul paremiologic arată că așa se întâmplă totdeauna când ajunge coada cap. Dacă sentința vizează doar un primar de comună, ea cuprinde, totuși, toată seria, pentru că îndemnul răului vine de sus, cum s-a văzut: “*Pilda cea rea o dă oamenii mari*”, “*Peștele de la cap se-mpute*”. Un anume set de sentințe arată cum s-a format, ceea ce se numește în sociologia mai nouă, clasa de mijloc, aceea care, ajunsă la maturitate, asigură echilibru și armonie în viața internă a unui stat. Aflăm că “*începuturile*” au fost grele și penibile iar actorii sociali purtau și povara comicului. Totuși sunt priviți cu blândă ironie, întrucât nu forțează nota, prestează o muncă cinstită și perseverentă: “*Domn cu sula-n traistă*”, “*A fi chiabur cu trei cămăși*”, “*E de neam mare și are rude-n piață: pe Stan lăptarul și pe Dobre cimpoieșul*”.

De pui o proptea, te uiți să nu fie putredă.

De vreme ce chipul domniei arată precum cap-coadă, având răul ca stemă, urmează să ne închipuim imaginea restului, ce fenomene au loc la suprafață și în interior. Nimic mai simplu, ne spune paremiologia: în zodia lupului *“cine poate oase roade... ”*. Cu alte cuvinte, lumea se împarte în două, unii iau portul și obiceiurile celor de la conducere, ceilalți stau deoparte. Este un fel de sociogonie. Cum în cosmogonie se alege întâi puterile, ziua și noaptea cu alaiurile lor opozante, dincoace lumea se împarte între tari și slabi. Întâi sunt anunțate principiile și modurile de aplicare, fie în sens alegoric, fie în forme mai lămurite. Levi-Strauss a observat că mitologicul dirijează sociologicul. Autorul se referă la societățile tradiționale. Dar cum mecanismele gândirii mitice se prelungesc și în epoca modernă (Mircea Eliade), este de presupus că legea încă funcționează. Adică: *„Apele mari înghit pe cele mici”* (variantea *„Apele mici fac apele mari”* este de pe vremea cucului). Sau *„Se bat cei mari, rabdă cei mici”, „Mare cu mare grăiește, și mic cu mic mai nimic”*; *„Cei mari pe cei mici picioarele și le șterg”*. Încet, încet sensul se luminează. Generalul se retrage în favoarea concretului: *„Cei mici muncesc pentru cei mari și cei săraci pentru cei bogați.”* Un verset biblic cu sensul proiectat în escaton: *“Că unul este semănătorul și altul secerătorul”* (Ioan, 4, 37) este reformulat sociologic semnalând *„lupta de clasă”*. Astfel: *„De unde ară boii, manâncă caii”*. Deja există boierii și argații și, totodată, bogații și săracii, după cum sătuii și flămânzii, cei din urmă tot aceiași, fie la sate, fie la orașe, pentru că, între timp, coada-cap și-a adjudecat teritoriile noi. Paremiologul indică și relațiile dintre cele două partide care, în privința raporturilor decriptabile de forțe este de 3/1 pentru primii. Tot se fabrică în sociologie statistici fictive. Drept urmare, punctajul trebuie să fie totdeauna în favoarea celui mare și tare: *„La domni n-ai ce căuta cu mâna goală”*. Aici nu mai e ficțiune: *„Ferește-te de boierii noi și de fetele bătrâne”, „Ciocoiul ca câinele de multe uși”, „Averea bogatului mănâncă bucățica săracului”*. Aici este rezumată lecția din *Capitalul* lui Marx, cum că proprietatea privată este un furt. *„Cel bogat face cum vrea, cel sărac face cum poate”, „Când bogatul vorbește, lumea amuțește”*. Microtextul *„Cel încălțat cu papuci/ Nu-l cunoaște pe cel cu opinci”* s-a aburit mult astăzi. Cuvântul **papuc** i-a jucat festa mai ales de la Caragiale încoace. Pe vremuri, purtătorul de papuci era om de vază, ajuns și cu putere. Trăia la oraș, opincarul la sat, cu sărăcia. Se aud voci și de felul acesta, dar fără a fi ascultate: *“Lacrimile săracilor, nici soarele, nici vântul nu le poate usca”, “Năpasta cade tot pe sărac”, “Căile celor ce șed fără lucru sunt acoperite cu spini”*. Se simte uneori și un curent înviorător destinat să refacă demnitatea umană a săracului: *“Cine capătă stăpân devine slugă”, “Cine-i slugă nu-i om”*. Chiar accente de revoltă, de răzbunare, de schimbare radicală: *“Nevoia schimbă legea”, “Celui fără lege, cel fără suflet îi vine de hac”, “Scara de sus se mătură, iar nu de jos în sus”*. Asemenea zicale sunt în ton cu cântecele sociale și de haiducie care ocupă un spațiu destul de întins în literatura folclorică. Dar să reținem și formule de tipul următor, învecinate ca ideologie cu cele anterioare: *“A fi vacă de muls”, “A lua cuiva și cenușa din vatră”, “A lua cuiva pielea de viu”*. Sunt semnalate practici cunoscute în istorie. Ele confirmă că stăpânirea domnilor, provenită după inversiunea coadă-cap, este aceeași cu zodia lupului. Când se spune: *“A lua cuiva cenușa din vatră”*

Vai de stâna la care comandă câinii.

De nu pot să te mai uit
Nu ți-am făcut nici un rău
De-ai fost iubitul meu

4303

Sunt fecior făcut așé
Cu cuțat și cu curé
Și cu gură mitité
Mor fetele după ié
Io-s fecior ca și ala
Cum îi zice așa oi fa
Numai nu te-oi asculta

4304

Spune, mândră, ce gândești
Noptile când te stârnești
Eu, noaptea când mă trezesc
Tot la tine mă gândesc

4305

Măi mândrule, glasu tău
Gândești că-i pe boi ceangău
Mândrule de gura ta
Șohan nu m-aș sătura
Ca de vin dulce toamna
Și de somn primăvara

4306

Leagănă mândră, pruncu
Până-i adurmi și tu
Leagănă-l să crască mare
Și stăpân pe-a' lui ogoare
Leagănă, mândră și taci
Ca pământul care-l calci
Dacă ți-a plăcut să faci

4307

Când cântă cocoșii - întâie
Io mă duc pe la Mărie
Când cântă cocoșii des
Io pe mândra o iubesc

4308

Când eram la mama fată
De lucram, de nu lucram
Tot draga mamei eram
De cându-s la casa lui
Nici-s pasăre, nici pui
Nici-s draga nimănu

4309

Tăt îmi vine câte-odată
Să iau din uliță-o piatră

Să dau la mândra-n fereastră
Da iară mă socotesc
Nu dau, că păcătuiesc

4310

Avut-am o mândruliță
Într-un capăt de uliță
Și-o murit mâncând pomiță

4311

Pentru tine, mândră dragă
Vin jândarii și mă leagă

(aici, vorba lui Noica, **și**-ul spune tot) iar seria jafului diabolic nu încetează, nu se poate imagina un îngheț mai grozav.

Aceasta este o schiță sociologică, să zicem, la întâmplare. Ea s-a oprit la generalități pentru că paremiologia nu permite incursiuni în detaliu. Alta ar fi fost situația dacă era abordată lirica socială. Oricum, dacă pot fi recunoscute aluzii concrete și mai ales prezente, cititorul să-și aducă aminte de o anume formulă diplomatică uzitată în proză: orice asemănare cu viața reală, pe care o trăim chiar în momentul de față, clipă de clipă, nu este deloc întâmplătoare. *“Acu’ e vremea când urlă lupul...”*.

Petru Dunca

De la grâu la pâine – o perspectivă antropologică

Există în istoria culturală a umanității alimente majoritare, furnizate de agricultură, care a mizat pe o anumită plantă dominantă. Se pot enumera trei ”plante de civilizație“ care au avut o evoluție remarcabilă și în jurul cărora s-a organizat viața materială și spirituală a oamenilor: grâul, orezul și porumbul. Grâul înseamnă înainte de toate: Europa și nu numai. Orezul ar defini alimentar spațiul asiatic, iar porumbul ar reprezenta spațiul amerindian. Pentru a nuanța o perspectivă asupra unui aliment pe bază de cereale, cum este pâinea, este necesar să evidențiem câteva aspecte mai puțin cunoscute, uzitând de o grilă diacronică. Dovezile preistorice sunt lacunare și numai materiale, necesitând o prudență și o metodologie adecvată. Reconstituirea informațiilor despre alimentația vegetală preistorică are în vedere obținerea informațiilor din:

- urmele de alimente găsite în cadavrele umane;
- structura țesuturilor osoase umane din epoca preistorică, comparativ cu cele din perioadele moderne, urmărind o evoluție;
- urme de produse alimentare; modul cum le-a transformat omul pentru a le consuma;
- reconstituirea unui paleo-mediu înconjurător din care omul se alimentează;
- studierea uneltelor pentru producerea și prepararea alimentelor;
- analiza studiilor privind relația om – mediu înconjurător; modul de preparare al alimentelor. Aceste surse de informații oferite de arheologi, necesită o raportare la rezultatele din antropologia culturală (1) și din alte științe socio-umane.

Antropologul Yves Coppens într-o conferință la Universitatea Liberă din Bruxelles susținută în 1989, definea primii hominizi ca fiind ”hominizi oportuniști“. Primele studii asupra acestora demonstrează că aceștia consumau vegetale, fructe, tuberculi, carne, în vreme ce Australopithecul era încă un consumator de ierburi, de legume și tuberculi.

Determinarea nevoilor și a necesarului de hrană a omului preistoric, ilustrează prezența unor posibilități alimentare în domeniul vegetal, completat și cu alte elemente nutritive oferite de mediu. Sînt extrem de rare resturile alimentare vegetale conservate din perioada paleoliticului. Cîteva studii asupra resturilor vegetale din mezolitic din Nord-Vestul Europei, se referă la alune și la diverse fructe sălbatice (2). La sfârșitul

Vorbește ca din mîneca gubii.